Minna Punakallio



# Kuntaliiton näkemykset JTS-valmisteluun

## Keskeiset nostot

- Kuntien taloudessa ei leikkaus- tai jakovaraa. Kuntatalouden rahoitusjäämä on negatiivinen koko kehyskauden.

- Julkisen talouden osaoptimointi tulee lopettaa. Valtiontalouden säästöjä esimerkiksi toimeentulotukimenoissa ei pidä tehdä kuntien kustannuksella.

- Kuntatalouden kestävyyden kannalta keskeisten uudistusten valmistelua tulee jatkaa. Näitä ovat normien purku ja kokeilujen lisääminen, kuntien valtionosuusuudistus ja kiinteistöverotuksen arvostamisperusteiden uudistaminen. Norminpurun varjolla jo etukäteen vuonna 2025 tehty valtionosuusleikkaus tulee poistaa.

## Julkisen talouden tila on vakava

Suomen bruttokansantuote ei kääntynyt korkotason laskun ja ostovoiman piristymisen myötä kasvuun vuonna 2024, vaan supistui ennakkotietojen mukaan 0,2 prosenttia. Talouskasvun odotetaan laaja-alaistuvan ja elpyvän tulevina vuosina, mutta vaimea käänne on yhä hyvin huteralla pohjalla. Tilannetta varjostaa kuluttajien heikko luottamus tulevaisuuteen sekä työttömyyden kasvu.

Julkisen talouden näkymä on hyvin vakava. Ilman työeläkelaitoksia julkisen talouden rahoitusasema ei ole vahvistumassa keskipitkällä aikavälillä lainkaan. Suomen Pankin talousennusteen mukaan koko julkisen talouden alijäämä alittaa EU:n kolmen prosentin viitearvon vasta vuonna 2027.

CC BY

**Suomen Kuntaliitto**
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

**Finlands Kommunförbund**
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

Hallituksen 9 miljardin euron säästöohjelma ei tasapainota vastaavalla summalla julkista taloutta. Tasapainottumista vesittävät muun muassa hallitusohjelmaan sisältyvä määräaikainen investointiohjelma, verohyvitykset suurille teollisille investointihankkeille sekä epäonnistuneet tuottavuustavoitteet (hallitusohjelman liite B) hyvinvointialueilla. Menopaineet ja aukot veropohjiin ovat näillä näkymin vain kasvamassa tulevassa puoliväliriihessä. Päätösperäisten veromuutosten (esim. osana kasvutoimia) aiheuttamat menetykset on kompensoitava kunnille hallitusohjelman mukaisesti.

## Kuntatalouden tila 2024 heikkeni edellisvuodesta, mutta oli odotettua parempi

Kuntien ja kuntayhtymien tilinpäätösarvioiden perusteella kuntatalouden tasapaino heikkeni vuonna 2024 niin toiminnan ja investointien rahavirralla, tilikauden tuloksella ja vuosikatteella mitattuna. Kuntien velkaantuminen kääntyi kasvuun. Kuntatalouden tila oli kuitenkin parempi kuin mitä syksyn 2024 kuntatalousohjelmassa odotettiin.

Erityisenä onnistumisena voidaan pitää kuntien menokuria. Kun vuonna 2023 kustannukset kasvoivat peräti 11 prosenttia niin vuonna 2024 kulukehitys jäi merkittävästi alemmalle tasolle, vain noin kahteen prosenttiin. Ennakkotietojen mukaan menoja saatiin hillittyä isoista kaupungeista voimakkaimmin Seinäjoella, Oulussa ja Jyväskylässä. Kulut kasvoivat reippaasti Espoossa, Tampereella, Lahdessa ja Vantaalla.

Kuntatalouden tilikauden tuloksesta yli 70 prosenttia syntyi viime vuonna neljässä kaupungissa. Näistä Mikkelissä, Tampereella ja Espoossa tulokseen sisältyi merkittäviä poikkeuseriä omaisuusjärjestelyistä tai rahoitustuotoista johtuen. Ilman poikkeuseriä koko maan tilikauden tulos olisi nojautunut vahvasti vain yhteen kaupunkiin, Helsinkiin. Tämä tulee ottaa huomioon kuntatalouden kokonaisarviointeja tehtäessä.

## Kuntatalous säilyy alijäämäisenä koko kehyskauden

Painelaskelman mukaan kuntatalous pysyy kehyskaudella investoinnit huomioiden alijäämäisenä. Yksittäisissä kunnissa talouden näkymät vaihtelevat voimakkaasti ja eriytymiskehitys jatkuu.

Kunnissa talouspaineita aiheuttavat muun muassa kevään 2025 palkkaneuvottelut, lisääntyneet rahoitusvastuut työttömyydenhoidossa, perustoimeentulotuessa ja kotoutumisessa, investointitarpeet sekä heikon

talouskasvun luoma epävarmuus kuntien verotulokehityksen suhteen. Näkymät edellyttävät kunnilta yhä priorisointeja ja pidemmän aikavälin strategista näkemystä toimintaympäristön kehityksestä.

## Katse kokonaisuuteen: Ei enää valtiontalouden säästöjä kuntien kustannuksella

Valtiovarainministeriön mukaan (julkaisu 2022:71) Suomen julkisen talouden heikot näkymät edellyttävät entistäkin johdonmukaisemmin sitä, että hallitus ottaa kaikissa päätösperäisissä toimissaan huomioon julkisen talouden kokonaisuutena. Eri alasektoreiden välistä osaoptimointia tulee välttää. Tämä tarkoittaa, että hallituksen tulee tarkastella politiikkatoimia linjatessaan aina koko julkisen talouden kokonaisuutta eikä esimerkiksi pelkästään valtion budjettitalouteen kohdistuvia vaikutuksia.

Tätä valtiovarainministeriön virkamiessuositusta ei ole noudatettu kuluvalla hallituskaudella. Jos hallitus haluaa todella vahvistaa koko julkista taloutta ja taittaa velkaantumiskehityksen, periaate on otettava vakavasti. Hallituskauden loppupuolella ei tule sortua enää päätöksiin, joilla toimeenpannaan hallitusohjelman leikkauksia nipistämällä summa kuntien valtionosuuksista, kuntien muusta rahoituksesta, heikennetään maksu- tai verotulojen kertymiä tai lisätään kuntien rahoitusvastuuta. Kuntien valtionosuusrahoitukseen ei tule myöskään kohdistaa ennakollisia leikkauksia laskennallisten säästöarvioiden, esimerkiksi digitalisaation, perusteella.

Säästöjä saavutetaan ainoastaan rakenteellisilla uudistuksilla tai koko julkisen talouden tasolla vaikuttavilla meno- tai tulomuutoksilla. Kuntien valtionosuuksiin kohdistetut leikkaukset tai kompensoimatta jääneet lisäkustannukset kääntyvät kuntien veronkorotuksiksi ja palvelujen heikennyksiksi. Vuoden 2023 alusta alkaen leikkaukset ovat kohdistuneet sivistystoimen palveluihin, koska sivistystoimen osuus kuntien menoista on noin kolme neljäsosaa. Kuntien valtionosuusleikkaukset ovat siis käytännössä leikkauksia varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen palveluista.

Selkein keino saada kunnat sopeuttamistalkoisiin mukaan, on väljentää kuntien normeja ja lisätä paikallista liikkumavaraa mm. kokeiluilla. Ne ovat yksi keino parantaa tuottavuutta ja edistää kuntien mahdollisuuksia toimintojen sopeuttamisessa osana julkisen talouden kokonaisuutta.

## Nuorten perustoimeentulotuen kustannusten täysimääräinen siirto kunnille ei ole perusteltu

Toimeentulotuen kokonaisuudistusta valmisteleva ryhmä esittää muistiossaan (STM 8.1.2025), että kuntien rahoitusvastuu 18–25-vuotiaiden perustoimeentulotuen kustannuksista nousee 50 prosentista 100 prosenttiin. Rahoitusvastuun kasvattamisen perusteet ontuvat, eikä esitystä tule toteuttaa. Nuorten toimeentulotuen saajien maksuosuuden siirto valtiolta kunnille on osaoptimointia julkisen sektorin alasektoreiden sisällä.

Kunnilla on jo nykyisessä järjestelmässä täydet taloudelliset kannustimet ohjata nuoria työelämään tai opiskelujen piiriin. Kun henkilö työllistyy, etuusmeno poistuu ja verotulojen kertyminen kunnalle alkaa. Talouden kannustin korostuu nuorten kohdalla, joilla ikänsä puolesta on pitkä ura veronmaksajina vielä edessään.

Aitoa lisäarvoa rahoitusvastuun kasvattaminen ei toisi. Työttömyyden rahoitusvastuu kunnalle kasvaa asteittain 50 prosenttiin, mutta toimeentulotuen osalta puolittainen rahoitusvastuu on kunnalla välittömästi. Jo olemassa oleva taloudellinen kannustin kunnille torjua toimeentulotuesta aiheutuva kustannus on tuntuva ja välitön.

Esitys ei ole myöskään linjassa hallitusohjelman kanssa, jossa todetaan, ettei kuntien tule rahoittaa hyvinvointialueille kuuluvia lakisääteisiä tehtäviä: *”Hallitus käy läpi kuntien ja hyvinvointialueiden tehtävät siten, että kuntien ei enää tarvitse rahoittaa sellaisia lakisääteisiä tehtäviä, jotka kuuluvat hyvinvointialueiden vastuulle.”* Tutkimusten mukaan toimeentulotuen saajilla on keskimäärin muuta väestöä heikompi terveydentila.

Kunnilla on ollut vuonna 2017 toteutuneesta Kela-siirrosta alkaen hyvin vähän keinoja vaikuttaa toimeentulotuen myöntämiseen, sillä Kela hallinnoi toimeentulotukeen liittyvää päätöksentekoa sekä henkilötietoja. Hyvinvointialueuudistuksen jälkeen kuntien vaikuttamismahdollisuudet kutistuivat entisestään. Rahoitusperusta on irrallaan kuntien käytännön työstä.

Mikäli kyseessä oleva muutos toteutuisi, tulisi siitä aiheutuvat taloudelliset vaikutukset kompensoida kunnille täysimääräisesti hallitusohjelmakirjauksen mukaisesti. Rahoitusvastuun siirto ei tuottaisi siten säästöjä edes valtiontalouteen.

## Kunnille tärkeät ja isot hallitusohjelmaan kirjatut uudistukset on saatava eteenpäin

Kuntien toimintaedellytyksiä helpottavat ja hallitusohjelmaan sisältyvät keskeiset isot uudistukset, kuten kuntien rahoitusjärjestelmän uudistus, kiinteistöverouudistus ja kuntien taloudellista tilannetta helpottava norminpurku, eivät ole edenneet tällä hallituskaudella toivotulla tavalla. Samaan aikaan on kuitenkin edistetty voimallisesti useita kunnille ongelmallisia uudistuksia, muun muassa hankintalain uudistus, jotka lisäävät alimitoitetulla rahoituksella kuntien velvoitteita tai hankaloittavat toiminnan järjestämistä.

Kevään 2025 kehysriihessä on korkea aika päättää 1) kuntien peruspalvelujen valtionosuusuudistuksen, 2) kuntien kiinteistöverouudistuksen ja 3) kuntien norminpurun edistämisestä niin, että kyseiset hallituksen esitykset ovat lausunnoilla ja eduskuntakäsittelyssä vuoden 2025 aikana.

Kunnat tarvitsevat rahoitusjärjestelmän, joka turvaa pitkällä aikavälillä laadukkaat kuntien peruspalvelut ja välttämättömät investoinnit kohtuullisella verorasituksella.

Kunnat tarvitsevat myös oikeudenmukaisen verojärjestelmän, jossa verotusarvot ja veronmaksajien verorasitus ovat oikeassa suhteessa kiinteistöjen käypiin arvioihin. Arvostamisuudistus perustuu Maanmittauslaitoksen ja Tilastokeskuksen tekemään laajaan selvitystyöhön kiinteistöjen arvostamismenetelmistä ja arvojen määrittämisestä. Verotietojen tiedonhallintaa tulee kehittää edelleen Verohallinnon ja kuntien välillä.

Tähän mennessä päätetyt normien kevennykset eivät tosiasiallisesti vähennä kunnan työtä, tai vähentävät kuntien hallinnollista taakkaa hyvin vähäisessä määrin. Normityötä on vietävä eteenpäin myös kuntien osalta.

## Kuntien normiohjauksen keventämishanke on epäonnistumassa – rahoitusleikkaus poistettava

Kuntien normiohjauksen keventäminen ei ole edennyt hallitusohjelman lupaamalla tavalla. Aidosti erilaisten kuntien toimintaedellytyksiä turvaavia, toimintavapauksia lisääviä ja taloudellisia säästöjä tuovia normien kevennyksiä ei ole tehty. Samanaikaisesti kunnille säädetään ja valmistellaan uusia velvoitteita. Kuntien näkökulmasta hanke on epäonnistunut, eikä lisää luottamusta valtionhallinnon ohjaukseen tai hallituksen kykyyn hillitä julkisen sektorin velkaantumista.

Vuoden 2024 kehysriihessä päätetty leikkaus kuntien peruspalveluiden rahoitukseen (-23 milj. €) normien keventämisen varjolla on absurdi ja se on poistettava. Kuntien tehtävien ja velvoitteiden purkamisella tavoiteltiin kuntien taloudellisen tilanteen helpottamista, ei vaikeuttamista. Kunnilta ennakolta leikattuun säästötavoitteeseen ei olla päästy, minkä vuoksi rahoitusleikkaus tulee purkaa puoliväliriihessä.

## Kasvun edistämiseksi valtiolta odotetaan sujuvia lupaprosesseja ja kevyempää sääntelyä

Kuntien ja kaupunkien rooli koko Suomen kasvun ajurina on laaja ja kiistaton. Kuntien maapolitiikka, liikenteellinen saavutettavuus, hankinnat ja sujuvat viranomaisprosessit luovat yrityksille vakaan investointiympäristön. Kuntien ja kaupunkien opetus-, kulttuuri- ja liikuntapalveluilla taas edistetään ihmisten hyvinvointia sekä alueiden elinvoimaa ja yhteisöllisyyttä. Osaava työvoima ja sen oikea kohdentuminen luo pohjan kestävälle kasvulle. Vuoden 2025 alusta kuntien vastuulle siirtyneet TE- ja koto -palvelut tukevat entistä vahvemmin työn ja tekijän kohtaamista.

Valtion tulee sitoutua kuntatalouden pitkäjänteiseen vahvistamiseen, jolla helpotetaan kuntien ja kaupunkien kestävää kasvua tuovia investointeja. Kansallisen investointinyrkki-toimintamallin vastinpariksi on luotava alueellisia investointinyrkkejä ja niiden välille tehokas yhteinen toimintamalli.

Kasvunäkökulmasta ei voi korostaa liikaa sitä, että kuntien ja kaupunkien kasvutoimia hankaloittavien normien purkamista tulee jatkaa. Uudella lainsäädännöllä ei tule asettaa uusia, byrokratiaa lisääviä normeja.

Rakennetun ympäristön lainsäädäntö, ml. lunastuslainsäädäntö, on parhaillaan uudistettavana monina eri lakikokonaisuuksina. Kasvun näkökulmasta lainsäädännön tulee tarjota riittävät ja sujuvat työvälineet kunnille alueidenkäytön suunnitteluun sekä maapolitiikan ja kaavojen toteuttamiseen.

Valtion tulee huolehtia entistä tavoitteellisemmin Suomen eri alueiden saavutettavuudesta ja kansainvälisistä yhteyksistä, myös tietoliikenteessä. Teiden ja ratojen korjausvelkaa on kurottava umpeen ja toteuttava kasvua edistäviä kehittämishankkeita.

Valtion lupaprosessien hitaus ja jähmeys jarruttaa jo nyt investointeja Suomeen. Lupaprosessien sujuvuudesta ja riittävistä resursseista on huolehdittava muun muassa valtion aluehallintouudistuksen yhteydessä.

## Sote-kiinteistöistä aiheutuvat menetykset voimistavat kuntien eriytymistä vuodesta 2026 alkaen

Sote-uudistuksessa kuntien omistamat kiinteistöt jäivät kuntien omistukseen ja hyvinvointialueet tulivat niihin vuokralle. Kiinteistöihin liittyvä yhdyspinta on kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyön muodoista euromääräisesti merkittävin toiminto. Kunnat ja kuntayhtymät saivat vuonna 2023 hyvinvointialueilta vuokratuottoja noin 430 miljoonaa euroa.

Huomattavien talousvaikeuksien edessä hyvinvointialueet joutuvat etsimään taloudestaan säästöjä jo tänä vuonna. Henkilöstökulujen ohella merkittäviä säästötavoitteita sisältyy myös palveluverkkoihin. Hyvinvointialueiden palveluverkkosuunnitelmien perusteella sote-kiinteistöistä jää tyhjilleen 30–50 prosenttia kunnasta riippuen. Yksittäiselle, erityisesti pienelle, kunnalle tyhjenevä kiinteistö sekä tukipalveluiden ja hankintojen poistuminen voivat aiheuttaa merkittävän negatiivisen vaikutuksen kunnan talouteen.

Kunnalla on oikeus saada hakemuksen perusteella valtiolta korvaus sote-uudistuksen omaisuusjärjestelyistä kunnalle aiheutuvista välittömistä kustannuksista muun muassa silloin, kun omaisuusjärjestelyistä aiheutuvista välittömistä kustannuksista johtuva kunnallisveroprosentin laskennallinen korotustarve ylittää 0,5 prosenttiyksikköä (korvausraja).

Omaisuusjärjestelyistä aiheutuvat ja korvattavat välittömät kustannukset määritetään erillisellä asetuksella. Kuntaliitto esittää, että tyhjinä tai vuokraamatta olevien tilojen käyttökustannuksiksi hyväksytään ns. vuokra-asetuksen mukaisesti määritelty kokonaisvuokra tai sisäinen vuokra sen mukaisesti kumpi malli on ollut siirtymäkaudella kyseisen kiinteistön osalta käytössä. Laskentamalli on hallinnollisesti kevyt ratkaisu, kertaalleen hyväksytty ja kaikille yhdenmukainen. Esimerkiksi rahoituskuluja on vaikea kohdentaa muutoin. Kustannukset tulee korvata vähintään viiden vuoden ajalta vuokrasopimuksen päättymisestä lukien. Välittöminä kustannuksina tulee hyväksyä myös omaisuuserät, jotka sote-uudistuksessa siirtyivät hyvinvointialueille korvauksetta sekä yhtiöittämistä aiheutuvat kustannukset.

Kuntien on yhtiöitettävä vuokrattavat kiinteistönsä. Kunta ei saa antaa yhtiöille EU:n valtiontukisäännösten vastaista julkista tukea. Yhtiöiden tulee siis määritellä vuokrat markkinaperusteisesti niin, että vuokra kattaa juoksevat kulut, rahoituskulut, poistot ja toimintaan sitoutuneelle pääomalle saatavan kohtuullisen tuoton. Kuntien yhtiöiden tulee siis olla taloudellisilta edellytyksiltään terveitä ja elinkelpoisia. Tämä edellyttää, että hyvinvointialueiden kanssa solmittavien vuokrasopimusten tulee käytännössä olla pääosin pitkäaikaisia, jotta yhtiö voi asianmukaisesti suunnitella ja toteuttaa toimintansa kilpailulain 30 a §:n edellyttämällä tavalla.

Valtion tulee varautua tätä koskeviin menotarpeisiin julkisen talouden suunnitelmassa.

## Osaamistason nousu edellyttää sivistystoimen riittävää resurssointia ja joustomahdollisuuksia

Kunnan tehtävänä on pitää koko väestönsä hyvinvoinnista ja alueellisesta elinvoimasta huolta. Kuntien sivistys- ja kulttuuripalvelut eivät ulotu siten vain lapsi- ja nuorisoikäluokkiin, vaan kaikille kunnan asukkaille. Niiden hyvällä hoidolla vaikutetaan väestön hyvinvointiin ennaltaehkäisevästi.

Nuoret ikäluokat pienenevät niin varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa kuin toisen asteen koulutuksessa. Tämä haastaa palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta, jotka tulee turvata eri puolilla maata alueelliset erityispiirteet huomioiden. Pienentyvät ikäluokat eivät kuitenkaan poista palveluiden järjestämiseen liittyviä taloudellisia haasteita.

Hallitus on uudistamassa esi- ja perusopetuksen tukea, lisäämässä perusopetuksen vuosiviikkotunteja ja vakiinnuttamalla ns. tasa-arvorahoituksen. Oppimisen tukea koskevan uudistusten toimeenpanemiseksi on jätetty liian niukalti aikaa. Opetushenkilöstön saatavuuden haasteet, joita tilkitään pienillä lisäyksillä koulutusmääriin sekä ryhmäkokojen tiukennukset alhaiseksi arvioiduilla kustannusvaikutuksilla, tulevat haastamaan opetuksen järjestäjiä 1.8.2025 lähtien. Tuen uudistuksesta sekä vuosiviikkotuntien lisäyksestä aiheutuvat kustannukset korvataan kunnille osana peruspalveluiden yleiskatteellista valtionosuutta. Laajeneviin tehtäviin osoitettu rahoitus ei ole täysimääräistä, jos samaan aikaan hallitus kohdistaa valtionosuuksiin muita rahoitusleikkauksia.

Hallitusohjelma sisältää runsaasti myös muita kasvatuksen ja koulutuksen tavoitteita ja uudistuksia. Uudistusten toimeenpanossa on tärkeää arvioida huolellisesti palvelujen järjestämisen kustannusvaikutuksia sekä normien keventämisen ja joustojen mahdollisuuksia. Perusopetuksessa tulee mahdollistaa koulutuksen saavutettavuus kehittämällä joustavia opetusjärjestelyitä. Etäyhteyksiä hyödyntävää opetuksen järjestämistä tulee helpottaa.

Valtion rahoitusleikkaukset lukiokoulutukseen ovat jatkuneet jo toistakymmentä vuotta. Tänäkin vuonna valtio kohdistaa lukiokoulutuksen rahoitukseen yli sadan miljoonan euron leikkauksen (996,13 €/opiskelija). Lukiokoulutuksen rahoitusleikkaus onkin poistettava rahoituslaista. Lisäksi kosmeettiseksi jäänyt lukiokoulutuksen rahoitusjärjestelmän hienosäätö vuosina 2026–2028 korostaa tarvetta käynnistää rahoitusjärjestelmän todellinen uudistaminen tukemaan koulutuksen saavutettavuutta.

Hallitus leikkasi vuonna 2024 ammatillisen koulutuksen rahoitusta 120 miljoonalla eurolla, mikä on heikentänyt koulutuksen järjestäjien toimintaedellytyksiä. Leikkaukset vaarantavat alueellisen koulutustarjonnan riittävyyden ja kaventavat jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia. Perusopetuksesta ammatilliseen koulutukseen siirtyvillä tulee olla riittävät valmiudet saavuttaa työelämässä vaadittava ammattitaito sekä jatkaa korkeakouluopintoihin. Riskinä on myös, että vieraskielisten (19 prosenttia opiskelijoista) potentiaali jää korkeakoulujen ulkopuolelle, mikäli koulutusjärjestelmä ei tunnista heidän mahdollisuuksiaan. Väylän ammatillisesta koulutuksesta korkea-asteelle on toimittava sujuvasti.

## Vapaa-ajan palvelut merkitsevät elinvoimaa ja hyvinvointia

Vallitsevassa kuntatalouden tilanteessa huoli vapaa-ajan lähipalveluiden katoamisesta on suuri. Leikkaukset kulttuurin (ml. kirjastot) sekä nuoriso- ja liikuntatoimen valtionosuuksiin ja -avustuksiin vaikeuttavat kuntien toimintaedellytyksiä ja aiheuttavat epävarmuutta. Liikunnan, kulttuurin ja nuorisotyön rakenteet, työpaikat ja tilat hyödyntävät myös yhdistys- ja järjestökenttää. Toimivat ja vaikuttavat vapaa-ajan palvelut ovat myös keskeinen keino lisätä kaikenikäisten kuntalaisten hyvinvointia ja terveyttä osana kuntien lakisääteistä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtävää.

Ilman kuntien luomaa ja ylläpitämää vapaa-aikapalveluiden perustaa ja avustustoimintaa, ei ole tarjolla lähipalveluita, hyviä olosuhteita tai työpaikkoja muillekaan toimijoille. Palveluiden kehittämiselle ei jää aikaa eikä resursseja. Kunnilla ei ole velvollisuutta kompensoida valtion tekemiä säästöjä muille yhteisöille. Suurin osa kunnista ei sitä edes voisi tehdä, vaikka halua olisi, jos kuntien vapaa-aikapalveluiden resursseista edelleen leikataan.

## Valtion puutteellinen digitalisaatiorahoitus ei tue uudistumista eikä tuottavuutta

Hallitusohjelman digitalisaatiota koskevat kirjaukset ovat hyviä, mutta niiden rahoitus ja toimeenpano ontuu tai puuttuu kokonaan. Kuntien näkökulmasta valtion rooli digitalisaatiorahoituksessa on merkittävää erityisesti sen vipuvarsivaikutuksen kautta. Se luo perustan, jonka varaan kunnat uskaltavat ohjata omaa rahoitustaan. Se mahdollistaa myös kuntien yhteiskehittämisen ja tulosten jakamisen kansallisesti hyödynnettäväksi esimerkiksi hyvinvointialueiden, Kelan tai muiden viranomaisten kesken. Näitä palveluita löytyy esimerkiksi työllisyys-, perhe-, elinkeino- ja sivistyspalveluissa.

Valtion tuki on olennaista myös digitalisaation yhteentoimivuuden peruskivenä: sujuva julkisen hallinnon toiminta ja viranomaisrajat ylittävät prosessit ja asiakaspalvelu on mahdollista, jos valtio huolehtii yhteentoimivuuden kansallisesta tietopohjasta, kuten sanastoista, tietomalleista, tiedonhallintakartasta, rajapintakuvauksista, luokituksista ja koodistoista sekä tukee näiden käyttöönottoa kunnissa.

Suomessa julkisen hallinnon digitalisaatiossa nojataan vahvasti eri viranomaisten ylläpitämiin, keskitettyihin tietovarantoihin tai -järjestelmiin, joita kunnat ja muut viranomaisten ovat velvoitettuja käyttämään. Kun ‘yhden luukun’ palveluja edistetään eri ministeriöissä, kuntien tulee integroida järjestelmänsä näihin palveluihin. Näistä syntyy hyötyjen lisäksi lisäinvestointeja, päällekkäisiä velvollisuuksia sekä ylläpitokustannuksia erilaisten päivitysten, tietojen raportoinnin ja tiedon säilyttämisen kautta. Valtion tulee tunnistaa nämä digitalisaation vaikutusketjut, pyrkiä aktiivisesti purkamaan päällekkäisyyksiä ja vastata välillisistä kustannusvaikutuksista omalta osaltaan. Tällä hetkellä näitä piilokustannuksia ei tunnisteta riittävästi.

Lisäksi tietovarantoja rakennetaan koko ajan lisää. Valmisteilla on esimerkiksi hankintatietovaranto ja ympäristöministeriön hallinnonalan Ryhti-järjestelmä, johon tulee toimittaa kaavoitus- ja rakennusvalvontatehtävissä syntyvät tiedot kaikista Suomen kunnista.

Digitalisaation tuottavuuspuheessa vedotaan sen tuomiin säästöihin, mutta säästöjä ei synny, jos digitalisaatiota ei toteuteta loppuun saakka laadukkaasti. Suomen yhä kasvava haaste on, että lainsäädäntö ei tunnista esimerkiksi pilvipalvelujen, datan, rajapintojen sekä automaation ja tekoälyn mahdollisuuksia riittävän nopeasti. Jäämme koko ajan jälkeen kehityksestä, mitä me voisimme uudella teknologialla tehdä.

Valtion on huomioitava, että koska kunnat toimivat useiden eri hallinnonalojen ohjauksen kohteena, yhteensovittamisen roolia ei voi jättää yksin kunnille. Valtion on myös itse pyrittävä systeemiseen lähestymistapaan digitalisaation kehittämisessä ja rahoituksessa. Valtakunnallisen tiedonhallinnan toteutuksissa tukea pitää ohjata myös kuntiin, joiden järjestämissä tehtävissä syntyy suuri osa yhteiskunnan kannalta tärkeistä tiedoista.

Muuttuneessa turvallisuustilanteessa tulee tehdä panostuksia myös tietoturvaan ja tiedon hallittuun virtaamiseen toimijoiden välillä.

## Valtion on varauduttava liikennetehtäviensä hoitamiseen

Liikenne12-luonnoksessa kannetaan huolta julkisen talouden tilasta, mitä pyritään helpottamaan työntämällä valtion liikennetehtävien rahoitusvastuita kunnille. Paineet ovat korkealla myös henkilöjunaliikenteen ostojen ja lentoliikenteen kohdalla. Rahoitusvastuiden siirto valtiolta kunnille on julkisen sektorin sisäistä osaoptimointia, joka ei helpota julkisen talouden tilaa lainkaan. Samalla se asettaa vaaraan kuntien peruspalvelut ja taloudellisen kantokyvyn. Yksittäisten kuntien resurssit ovat suhteessa valtioon selvästi kapeammat.

Valtion omistama väyläverkko ja lentoasemaverkosto ovat koko maan elinvoiman ja huoltovarmuuden näkökulmasta tärkeitä ja niiden kattavuudesta ja toimivuudesta on kannettava vastuu. Suomen eri alueiden saavutettavuus on valtakunnallinen kysymys. Ns. hyötyjä maksaa -periaatteen varjolla ei tule luoda käytäntöä, joka edellyttää kuntien osallistumista valtion infran ja palveluiden rahoittamiseen.

Liikennepalvelujen valtakunnallinen kehittäminen ja älyliikenteen edistäminen edellyttää tukea myös kuntien tosiaikaisten liikennetietojen välittämiseksi kansalliseen yhteyspisteeseen.

## Kuntien yhdyskuntarakentamisen rahoitus ja yhdyskuntien kestävän kehittämisen työkalut kunnille turvattava

Kunnat vastaavat maankäyttöpolitiikan kokonaisuudesta yleiskaavoittamalla, asemakaavoittamalla sekä rakentamalla yhdyskuntatekniikkaa ja viheralueita. Kuntien elinvoiman säilyttämisen ja kehittämisen kannalta on välttämätöntä, että eri tarkoituksiin soveltuvia tontteja on tarjolla jatkuvasti riittävästi ja oikeilta paikoilta ja että elinympäristöt ovat toimivia, turvallisia, viihtyisiä ja ekologisesti kestäviä.

Tämänhetkinen kaavoitusta, maapolitiikkaa ja kaavojen toteuttamista koskeva lainsäädäntö mahdollistaa kunnille maan arvonnousun käyttämisen yhdyskuntarakentamiseen eli katujen, jalankulku- ja pyöräilyväylien sekä viheralueiden rakentamiseen. Käynnissä olevissa lainsäädäntöuudistuksissa (maankäyttö- ja rakennuslain jatkouudistus, rakennusvalvontauudistus ja lunastuslain uudistus) on varmistettava, että kokonaiskustannukset eivät nouse ja kunnilla säilyy jatkossakin mahdollisuus yhdyskuntien kehittämiseen ja kestävään rakentamiseen.

Lunastuslain uudistuksessa esitetty 25 % korotus lunastuskorvauksiin uhkaa siirtää kuntien kaikki maanhankinnat pitkiin lunastusprosesseihin. Tämä

aiheuttaisi välittömän 40 miljoonan euron lisäyksen kuntien maanhankintakuluihin, minkä lisäksi syntyisi välillisiä, todennäköisesti edellistäkin merkittävästi korkeampia kustannuksia asuntotuotannon, yritystonttituotannon ja elinympäristöjen kehittämisen hidastuessa ja kallistuessa.

Yhdyskuntarakentamisen kokonaisuutta rahoitetaan kunnissa maanmyyntituloilla ja maankäyttökorvauksilla, mutta myös verorahoituksella. Maan arvonnousu ei siten korkeiden tonttihintojenkaan alueilla riitä valtion liikennehankkeiden rahoittamiseen.

Rakentamislain toimeenpano aiheuttaa kunnille kustannusten nousua, joka tulee nostamaan merkittävästi lupamaksuja. Osa kunnista joutuu lisäämään henkilöstöä 1.1.2026 voimaan tulevan rakentamislupien käsittelyaikatakuun takia. Käsittelyaikatakuu edellyttää myös ohjelmistokehitystä.

Käynnissä olevassa rakennetun ympäristön ja yhdyskuntateknisten palvelujen lainsäädäntöuudistuksessa on tunnistettava kuntien roolit vihreän ja digitaalisen siirtymän mahdollistajana ja huolehdittava kuntien investointikyvystä. Kuntien viranomaisten resurssit on turvattava ja mahdollistettava joustavat toimintatavat välttämällä ja purkamalla kuntien menettelyjä raskauttavaa säätelyä. Myös alueidenkäyttölain ja rakentamislain digivelvoitteisiin osoitetun tuen jatkuminen on varmistettava.

Ympäristöministeriössä on suunnitteilla kunnille laajamittaisia digivelvoitteita valtakunnallisesti yhteentoimivien infratietojen tuottamisesta kunnissa. Velvoitteet aiheuttavat toteutuessaan suuren kehittämistarpeen kuntien nykyisiin prosesseihin, järjestelmiin ja tietovarantoihin. Lisäksi tulee huomioida kuntien osuus maanalaisten johtotietojen tiedonhallinnan toteutuksesta. Kyse on kansallisen turvallisuuden kannalta erittäin tärkeästä asiasta.

## Energiasiirtymää ohjaavan lainsäädännön toimeenpano kustannustehokkuus ja vaikuttavuus edellä

EU:n Vihreän kehityksen ohjelman päätavoitteena on ilmastoneutraali EU vuonna 2050. Tavoitteen saavuttamisen varmistamiseksi vuodelle 2030 on asetettu kasvihuonekaasupäästöjen välitavoite toimenpiteineen. Toimenpiteet sisältävään 55-valmiuspakettiin (Fit-for-55, FF55) kuuluu kolme ns. energiadirektiiviä, joiden kansallisella toimeenpanolla yhdessä muiden FF55-aloitteiden kanssa tavoitellaan 55 % päästövähenemää vuoteen 1990 verrattuna. EU:ssa on vireillä myös vuoden 2040 päästövähennystavoitteen määrittäminen, joka mitä ilmeisimmin vaikuttaa myös energiadirektiiveihin.

Uudistetut energiadirektiivit lisäävät kuntien energiatehokkuusvelvoitteita, joskin pahimmilta EU:n komission esitysten tuomilta uhkakuvilta vältyttiin. Velvoitteiden toteuttaminen vaatii investointien lisäksi kunnilta entistä tarkempaa tiedonkeruuta ja seurantaa rakennuksista, rakennusten korjauksista ja energiankulutuksesta. Kansallisessa toimeenpanossa voidaan hyödyntää direktiivien kohtuullisen hyviä joustomahdollisuuksia.

**Energiatehokkuusdirektiivin (EED)** toimeenpanossa kuntien energiatehokkuusvelvoitteita pyritään toteuttamaan Kunta-alan energiatehokkuussopimuksen (KETS) jatkosopimuksella, joka laajenee keskushallinnon ja hyvinvointialueet sisältäväksi Julkisen alan energiatehokkuussopimukseksi (jäljempänä JETS). Vuodesta 2024 alkaen kunta ei voi saada energiatehokkuusinvestointeihinsa enää energiatukea. Muutos saattaa heikentää JETS:in suosiota heti sopimuskauden alussa. Vuoden 2027–2028 paikkeilla tehtävä väliarviointi voi pahimmillaan johtaa JETS:in korvaamiseen pakottavilla säädöksillä, jos sopimuksen kattavuus on huono. Tällöin esimerkiksi kuntien rakennusten ns. pakkosaneeraus (artikla 6) voi tulla uudestaan vaihtoehdoksi.

**Rakennusten energiatehokkuusdirektiivi (EPBD)** lisää rakennusten energiatehokkuuden parantamiseen ja latausinfrastruktuuriin kuuluvia velvoitteita. Olemassa olevista ei-asuinrakennuksista energiatehokkuudeltaan heikoin 16 % on korjattava vuoteen 2030 mennessä ja 26 % vuoteen 2035 mennessä. Vastaavantyyppinen vaatimus koskee myös asuinrakennuksia, joskin väljempänä.

EPBD:n päivitys lisää myös kestävän liikkumisen infran kustannuksia (latauspisteet, polkupyöräpysäköinti). Suuri osa pakollisista latauspisteistä ja putkituksista on jäämässä kuitenkin hukkainvestoinneiksi, koska asentaminen ei perustu paikalliseen lataustarpeeseen. Lisäksi latauspisteinvestoinnit eivät yleensä ole taloudellisesti kannattavia. Jos latauspiste- ja automaatiolakia muutettaisiin Kuntaliiton, Kaupan Liiton, MaRa:n ja RAKLIn tekemän esityksen mukaisesti ja tarkasteltaisiin rakennuksen sisällä tai kattotasanteella olevia autopaikkoja, vältyttäisiin enimmillään noin 30 000–45 000 pakollisen latauspisteen rakentamisesta (säästö 74–111 miljoonaa euroa). Pyöräpysäköinnin vaatimukset pitäisi jättää paikallisesti määritettäväksi suuren tarve- ja olosuhdevaihtelun takia.

**Uusiutuvan energian direktiivin (RED III)** keskeisimmät kuntia koskevat velvoitteet liittyvät uusiutuvan energian luvitusprosessiin. Merkittäviä suoria kustannusvaikutuksia ei ole, mutta luvituksen enimmäiskeston muutokset voivat edellyttää lisäresurssointia. Uusiutuvan energian nopean kehityksen alueiden määrittämiseen liittyvät kuntatalousvaikutukset ovat vielä epäselviä, koska lakiluonnos on vasta valmistelussa. Sähköisen asiointipisteen laadukas toteuttaminen edellyttää integrointia kuntien lupajärjestelmiin.

## Varautuminen ilmastonmuutoksen riskeihin ja resilienssin lisääminen

Maailman eri maiden kansalliset ilmastotoimet eivät toistaiseksi riitä rajoittamaan maapallon keskilämpötilan nousua 1,5°C tai edes 2°C asteeseen verrattuna teollistumista edeltävään aikaan. Pariisin sopimuksen mukaisen ilmaston lämpenemisuran saavuttaminen näyttää siten hyvin epätodennäköiseltä. Ilmaston lämpeneminen vaikuttaa kansantalouteen ja julkiseen talouteen sitä negatiivisemmin, mitä enemmän lämpenemistä tapahtuu. Valtiovarainministeriön mukaan ilmastonmuutokseen sopeutumisen nähtiin tukevan julkisen talouden tilannetta myös niissä arvioissa, missä ilmaston lämpeneminen oli voimakkaampaa.

Kansallinen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelma 2030 on varsin monipuolinen, mutta se keskittyy vahvasti hallinnollislainsäädännöllisiin menettelyihin. Pääsääntöisesti siitä puuttuvat suorat kannusteet konkreettisiin toimenpiteisiin. Kuntien ilmastonmuutokseen sopeutumista tulee vauhdittaa tavoitetta vaikuttavimmin tukevalla erityisellä investointituella infrastruktuurihankkeisiin, kuten hellehaittoja torjuviin kiinteistöjen viilennyskorjauksiin.

SUOMEN KUNTALIITTO

Liite [Liite]

**Suomen Kuntaliitto**
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

**Finlands Kommunförbund**
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi